

Medborgarskap

- Ett liberalt perspektiv i en globaliserad tid

Abstract

Den här uppsatsen belyser problematiken medborgarskapet står inför idag. I en tid då vår värld globaliseras i en ryslig fart och invandrarströmmarna är större än någonsin så väljer vi att exkludera människor. Vi har i våran uppsats valt att se problemen ur ett liberalt perspektiv. Nationalstaten har länge varit fokus i medborgarskaps frågor, men på senare tid har diskurserna om ett kosmopolitiskt medborgarskap ökat. Mångkulturalismen är en del av våran vardag, ändå så väljer vi att ställa människor utanför systemet. Oavsett om människor flyttar eller flyr av ekonomiska eller politiska skäl, så tar dom ändå del av det civila samhället. Har man skyldigheter bör man kanske också ha rättigheter. Vårt samhälle grundar sig på demokratiska värderingar, ändå finns det människor som inte får vara med och delta. Vi kan nästan alla vara överens när vi pratar om de moraliska principerna i de mänskliga rättigheterna, men problemet uppstår när dom ska kombineras med ett medborgarskap.

Nyckelord: Medborgarskap, Mångkulturalism, Kosmopolitism, Demokrati, Liberalism

Innehållsförteckning

<u>1</u>	<u>Inledning</u>	1
1.1	<u>Syfte och frågeställning</u>	2
1.2	<u>Metod</u>	2
1.3	<u>Teori</u>	3
1.4	<u>Material</u>	3
1.5	<u>Disposition</u>	4
<u>2</u>	<u>Medborgarskapets historia</u>	5
2.1	<u>Antika Grekland</u>	5
2.2	<u>Franska revolutionen</u>	7
<u>3</u>	<u>Den liberala medborgarskapsteorin</u>	9
3.1	<u>Uppkomsten av liberalismens moderna medborgarskapsteori</u>	9
3.2	<u>Medborgerliga rättigheter och skyldigheter</u>	11
3.3	<u>Demokrati och medborgarskap</u>	12
<u>4</u>	<u>Medborgarskap bortom nationens gränser</u>	14
4.1	<u>Invandring och mångkulturalism</u>	14
4.2	<u>Effekterna av mångkulturalismen</u>	16
4.3	<u>De mänskliga rättigheterna</u>	17
4.4	<u>Kosmopolitiskt medborgarskap</u>	18
<u>5</u>	<u>Slutsats</u>	21

1 Inledning

En stat konstitueras av tre element: ett territorium, ett folk och en regering. Medborgarskapet betecknas som den formella relationen mellan stat och individ och har vuxit fram ur en föreställning om ett samband mellan invånarna inom ett bestämt område. Områdets gränser utgörs av landets territoriella gränser men också av dess kultur, språk, etnicitet och religion, med vilka invånarna identifierar sig. Denna sammanslutning av människor som identifieras inom samma politiska och kulturella område skapar de olika folkgrupper och nationaliteter vi har idag. Att vara medborgare i ett land har alltid och är fortfarande i första hand knutet till landsgränsen. I denna relation mellan stat och invånare är det staten som är suverän och styr genom sina lagar vad som är tillåtet och inte. Genom dessa lagar uppkommer det vissa skyldigheter som till exempel att betala skatt, göra militärtjänstgöring och att vara en god moralisk medborgare, men de skyddar också individernas fri- och rättigheter så som säkerhetsfrågor, mänskliga rättigheter och rätten att rösta i val. En medborgare lyder alltså alltid under lagen men har ändå en rätt till och en möjlighet att påverka och ändra den. Men i dessa tider då människor reser mycket och bosätter sig i olika delar av världen försvåras medborgarskapsbegreppet. Invandrare, flyktingar eller bara en vanlig utlands-svensk som inte blir beviljad medborgarskap i det land de uppehåller sig, har inte samma möjlighet att påverka politiska beslut eftersom de inte får delta i valen. Detta gör att det inte finns något ömsesidigt utnyttjande mellan stat och invånare och hela principen och grundtanken med demokratibegreppet går förlorat.

Idag är det upp till varje stat att själv bestämma, vilka personer som ska räknas som dess medborgare. Detta avgörande kan antingen bygga härstamningsprincipen, det vill säga om deras föräldrar är medborgare eller om de är födda inom territoriet eller på territorialprincipen, det vill säga om de vistats där väldigt länge. Den svenska medborgarlagstiftningen har fram till 2001 byggt på härstamningsprincipen men genom den nyttillkomna lagen, som tillåter multipelt medborgarskap, har emellertid territorialprincipen ökat i betydelse. Ur ett liberalt perspektiv rimmar statens rätt till exkludering av vissa individer dåligt, då den liberala jämlikhetsteorin säger att alla människor har lika värde och ingen får inkräkta på en annan individs fri- och rättigheter.

1.1 Syfte och frågeställning

De traditionella medborgarskapsteorierna har i all sin tid varit starkt knutna till statens territoriella gränser. Medborgarens rättigheter och skyldigheter har utgått ifrån deras födelseort och invånarens lojalitet har tjänat det land i vilket de har sin härkomst. Men då människor i allt större omfattning reser och söker sig till nya platser ter det sig inte längre lika självklart vad medborgarskapsbegreppet ska innefatta. I en liberal demokrati är jämlikhet och frihet två nyckelbegrepp som är självklara. Idag behandlas långtifrån alla individer jämlikt och särskilt inte de som hamnar utanför medborgarskapets gränser och blir exkluderade ur gemenskapen av olika anledningar. Det kan var individer som pluggar och bor utomlands, gästarbetare eller flyktingar. I takt med globaliseringens framfart, växer också en vidare gråzon fram av människor som inte passar in i den traditionella definitionen av den liberala medborgarskapsdefinitionen. Vad som blir uppenbart är att den gamla teorin behöver rekonstrueras och förändras. Det är dock inte vårt mål med denna uppsats att presentera ett sådant förslag, utan istället vill vi diskutera och belysa problematiken i den liberala filosofin.

Frågan vi ställer oss är om den liberala teorin är förenlig med medborgarskap i globaliseringens tid?

1.2 Metod

Vi har valt att angripa denna frågan genom en kritisk ideologianalys. Den kritiska ideologianalysen är en av flera inriktningar inom idé- och ideologianalysen. De olika inriktningarnas gemensamma drag är dock att de analyserar ideologier och dess innehåll textmässigt och kontextuellt, det vill säga texten i sitt sociala sammanhang (Bergström & Boréus 2000, s. 165). Ideologikritikens främsta syfte är dock att kritiskt granska olika inslag i en dominerande ideologi för att sedan jämföra dem med verkligheten (Ibid. s.155). På så sätt är vårt mål att avslöja de motsättningar som finns i den liberala filosofin och främst dennes fri- och jämlikhetsprinciper, för att sedan applicera dessa motsättningar på debatten om medborgarskap och globalisering. Vår analys är alltså både av normativ och empirisk natur. Normativ i den mening att vi för en diskussion mellan de liberala jämlikhetsprinciperna och medborgarskapet som sådant och empiriskt i den mån vi tar denna diskussion till ett internationellt plan och påvisar problematiken i mångkulturella samhällen. Genom en diskussionen och dialogen konfronteras de normativa och empiriska perspektiven med varandra och leder fram till en slutsats, det vill säga svarar på frågan om den liberala teorin är förenlig med medborgarskap i globaliseringens tid (Lundquist 1993, s. 106).

1.3 Teori

När vi skulle välja uppsatsämne var det främst tankarna kring asylpolitiken i Sverige som tog tag i oss. När vi sedan tänkte vidare så började vi fundera på medborgarskapets fördelar och nackdelar men även vilka begränsningar som fanns i begreppet. Det hela mynnade till slut ut i problematiken om medborgarskapet som knutet till en territoriell referenspunkt och vilka begränsningar det medför i dagens allt mer globaliserade samhälle. Med en *globaliserad tid* och *globalisering* menar vi ett samhälle där gränserna mellan människor allt mer suddas ut. Först och främst genom att olika internationella organisationer (främst EU), gör det lättare för oss att resa och bosätta oss i olika länder, men även att vi förenas genom en effektivisering av teknik och media, det vill säga genom Internet, musik och sport (Delanty 2002, s.109).

Vår uppsats har, precis som rubriken påvisar, sin utgångspunkt i den liberala filosofin. För att dock inte bli alldeles för omfattande och troligen också alltför abstrakt, har vi valt att driva vår analys utifrån den liberala filosofins *fri- och jämlikhetsprinciper*. Dessa principer innebär kortfattat att alla människor är lika mycket värda och ska därför ha samma fri- och rättigheter (Held 2002, s. 368f). Det är utifrån detta påstående som vi bygger de moraliska värderingar som de *demokratiska värdena* innefattar. Vi är väl medvetna om att de moraliska och demokratiska värdena som vi tar upp är först och främst västerländska normer, men eftersom det är de värderingarna som ligger till grund för det Europeiska samarbetet och för FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna, så tycker vi ändå att de är tillräckligt globala för att fungera som rättesnören i vår analys.

1.4 Material

Källorna vi har använt oss av är till största delen sekundärmaterial i form av kurslitteratur och annan vetenskaplig litteratur. Det äldsta sekundärmaterial vi använt oss av är från 1996 och den yngsta är publicerad 2005. Materialet vi har använt oss av är alltså mycket färskt. Detta menar vi ökar relevansen i materialet eftersom vårt ämne handlar om dagens samhälle i globaliseringens tid.

Vår källa som man får betrakta som primärmaterial är information hämtat från migrationsverkets hemsida. Som Lundquist påpekar är det viktigt att alltid vara kritisk mot sitt material och främst primärmaterial som har en tendens att vara subjektiv (Lundquist 1993, s. 110). Vi har dock använt oss av denna källa för att blott redogöra för de medborgerliga rättigheterna och skyldigheterna i Sverige och därför anser vi inte att denna källa behövs granskas kritiskt.

Den källan som varit mest förenlig med våra egna idéer är Delanty's "Medborgarskapet i globaliseringens tid" (2002) och därför genomsyras arbetet av tankar kring hans resonemang.

1.5 Disposition

Vi kommer i nästa kapitel redogöra kort för medborgarskapsbegreppets historia och påvisa hur vissa av dessa ideal lever vidare idag. I kapitel tre behandlar vi såväl den klassiska som den moderna medborgarskapsteorin för att sedan utveckla dessa i en diskussion om demokrati och medborgarskap. Det är här vår normativa diskussion har sin tyngdpunkt gällande huruvida dagens medborgarskap är liberaldemokratiskt. Detta är nödvändigt för att gå vidare till nästa kapitel (kap.4), där vi utvecklar resonemanget till en internationell nivå. Genom att diskutera mångkulturalism och dess effekter problematiserar vi frågan om ett kosmopolitiskt medborgarskap. De mänskliga rättigheterna som också behandlas i detta kapitel är avsett att förena det nationella med det internationella, den nationella medborgaren med tanken om den kosmopolitiska medborgaren genom sina gemensamma moraliska aspekter.

2 Medborgarskapets historia

Genom att man studerar medborgarskapets historia kan man få svar på varför medborgarskapet ser ut som det gör idag. Det kan ibland tyckas märkligt att medborgaridealet från det antika Grekland skulle ha någon som helst betydelse för hur medborgarskapet ser ut idag. Men medborgarskapets grundtanke byggdes under de förutsättningarna som fanns och under den statsbildning som rådde då. Genom tiden har medborgarskapstanken självklart utvecklats och under vissa perioder har det påmint mer eller mindre om idag. Medborgarskapidealet har nästan alltid varit knutet till ett begränsat område. Anledningen till varför man befinner sig inom ett visst område kan variera, men för att människor ska kunna leva tillsammans så krävs det att man har skyldigheter, för att sedan göra vardagen mer behaglig så kan man också erhålla rättigheter.

Med den franska revolution 1789, kom de förklaringar som idag ligger till grund för hur medborgarskapet ser ut. Det var här de liberala tankarna om människans naturliga rättigheter föddes. Efter revolutionens slut fastställdes att alla människor föds jämlika och fria och att ingen människa har rätt att göra intrång på en annan individs frihet. Även om vår värld har förändrats oerhört mycket sen 1789 i de flesta avseenden, så lever fortfarande mycket av det gamla medborgarskapsidealet vidare.

2.1 Antika Grekland

Det som vi idag kallar medborgare och medborgarskap har sina rötter i det antika Grekland på 600-talet f.Kr. Grekland var då uppdelat i självständiga statsstater. De bestod av mindre landområden med var sin *polis* (stad) i centrum. Det var inte ovanligt att statstaterna krigade med varandra. Innanför stadens murar befann sig köpmän, hantverkare och trälar. Utanför murarna bodde adeln som ägde stora delar av marken och delade på makten. Staden var samlingsplatsen för den styrande eliten. Där tog man beslut om handeln och försvaret och i det öppna samtalet mellan eliten växte de regler och lagar som skulle gälla fram. Diskussionen låg sedan till grund för de skyldigheter och rättigheter olika grupper i staden skulle få. Kategoriseringen av stadens olika invånare byggde dels på släkträd och dels på hur länge de bott i staden (Fazlhashemi & Friutman 1997, s. 12f). Denna kategorisering finns till viss del fortfarande kvar idag, både dina föräldrars härkomst och hur länge du befinner dig i inom ett område kan vara avgörande för ditt medborgarskap. Efterhand som städerna växte, välståndet ökade och man drog till sig fler köpmän och hantverkare så blev man tvungen att

utöka principerna om olika privilegier i samhället, så att de inte bara gällde adeln. Detta eftersom den ökade populationen och olika privilegierade samhällsklasser skapade en avundsjuka och gav upphov till konflikter. Genom att fler av stadens invånare deltog i försvarandet av staden så ville man också delta politiskt och så utvecklades medborgarskapstanken (Fazlhashemi & Friutman 1997, s.14f).

Begreppen *medborgare* och *medborgarskap* blir först en del av debatten i och med Solons (593 f.Kr.) reformer. Reformerna innebar en utvidgning av de medborgerliga rättigheterna som innebar att medborgarna fick delta i Atens politiska styre (Fazlhashemi & Friutman 1997, s. 14f). Dom nya reglerna skrevs ner på trätavlor och ställdes ut för allmän beskådning på Atens huvudgator. Genom att medborgarna nu kunde ta del av reglerna åstadkom man två viktiga saker. Det första var att reglerna för medborgarskap blev tydligare för alla, oavsett om man höll med eller inte. Det andra var att medborgarskapsbegreppet blev en del av den öppna debatten, en uppgift som media fyller idag (Ibid.). *Medborgare*, var alla män som försörjde sig själva och verkade inom armén. De som inte var födda i stadsstaten var *utlänningar* och hade residenträtt men inga politiska rättigheter. Det är ett problem som kvarstår, invandrare får fortfarande inte delta i riksdagsvalet. Utlänningar kunde förvisso erhålla ett medborgarskap genom lång vistelse och betydande insatser i stadens armé. Än idag kan man erhålla medborgarskap genom lång vistelse i landet, men i Sverige har armén förlorat en del av sin betydelse och av säkerhetsskäl får inte en utländsk medborgare delta i försvaret. Dessutom var man tvungen att kunna visa att man hade släktband med en av de fyra atenska ätterna (Ibid. s.16). I många länder får man fortfarande medborgarskap genom att påvisa släktband. En annan parallell till dagens medborgarskap är den om exkludering av individer. I det antika Grekland kunde varken slavar, kvinnor och barn erhålla medborgarskap (Delanty 2002, s. 32) . I dagens debatt är det istället en exkludering av invandrare och flyktingar.

Under Kleisthenes (508 f.Kr.) utvidgades förutsättningarna för medborgarskap genom att man ökade dom fyra ätterna till tio. Senare fullbordades utvidgningen till alla fria män som levde eller hade ursprung i stadsstaten genom Perikles (450 f.Kr.). Genom att utvidga medborgarskapet till alla män födda av atenska föräldrar försvann kopplingen mellan medborgarskapet och adeln som Solon hade infört. Det var ett tydligt sätt att försöka hindra konflikter genom att minska klyftorna. Perikles reformer gjorde så att antalet jordlösa medborgare ökade och istället fick tjäna sitt levebröd genom att delta i försvaret (Fazlhashemi & Friutman 1997, s. 16). Samma sak uppstår i samband med arbetslöshetens ökande idag, då armén i många länder blir en naturlig sysselsättning. Skyldigheten att försvara statsstaten utvecklades i Aten till att bli den främsta medborgerliga dygden. Armén har inte den betydelsen för Sverige idag, så vad skulle då den främsta medborgerliga dygden kunna vara istället? Det är svårt att säga när vi lever i ett mångkulturellt samhälle med många individuella viljor och där alla vill ha rättigheter men få vill ha skyldigheter. Men en sådan dygd skulle kunna vara att man betalar skatt, men den kräver ju självklart att man har ett arbete.

2.2 Franska revolutionen

Med franska revolutionen (1789), lades grunden till den utformning som medborgarskapsidealet har idag. Den franska revolutionen medförde en modern syn på staten och de medborgerliga fri- och rättigheter inspirerats av bland annat filosofen John Locke (1632-1704), som vi tar upp längre fram i uppsatsen (Castles & Davidson 2000, s.35f). Medborgarskapsidealet började få en konkret utformning redan med den amerikanska självständighetsförklaringen 1776. Men först efter den franska revolutionens tre olika förklaringar (1789, 1791 och 1795) om de mänskliga och medborgerliga rättigheterna så inleds en ny europeisk period i medborgarskapets historia (Fazlhashemi & Friutman 1997, s. 28ff). Tidigare har skyldigheterna varit det väsentliga med medborgarskapet, men efter revolutionen så fick rättigheterna en större betydelse.

Frankrike hade under en lång period haft enorma klyftor i samhället, som skapat ett otryggt samhälle som inte längre var önskvärt. Genom 1789 års förklaring försökte man minska dessa klyftor. Den första artikeln fastställde att alla människor föds jämlika och frivilligt sammansluter sig i en stat. Det innebar att ingen hade formellt bättre privilegier än någon annan och det var upp till var och en om man ville vara med i gemenskapen. I den andra artikeln angavs att statens främsta uppgift var att säkra de fyra rättigheterna: frihet, egendom, säkerhet och rätten till uppror mot förtryck. Men för att garantera folket sina fri- och rättigheter fick staten en central roll, där den fungerade som en auktoritär makt. På så vis hölls konflikter i schack och alla individer respekterade varandras egendom. I den tredje artikeln fastlade man att suveräniteten ligger i nationen, det var således att folket innanför gränserna som skiljde i det fall Frankrike från andra länder (Ibid).

Sen följde 1791 års förklaring som omfattade 35 artiklar som inte bara var en omskrivning av 1789 års förklaring. Människans grundläggande rättigheter som staten skulle säkra hade nu ändrats till jämlikhet, frihet, säkerhet och ägande. Staten fyller även samma syfte idag, även om det också finns ett oberoende rättsväsende för eventuella tvister. Vidare gav 1791 års förklaring rätten till alla fria medborgare att döda den som gjorde intrång på folkets suveränitet (Ibid.). Den märkliga förklaringen berodde på att Frankrike hade genom bland annat sina kolonier fått en stor blandning av nationaliteter, liknande de mångkulturella samhällen vi har idag. Man ville värna om den egna nationen, men istället fick den motsatt effekt och terrorn ökade.

Resultat att minska klyftorna genom att öka rättigheterna blev inte som väntat, det ledde istället till ett terrorvälde som slutade med att kungen avrättades 1793. För att stoppa denna utveckling, så kom 1795 års förklaring att omfatta medborgerliga skyldigheter. Förklaringen var nu uppdelad i två delar, den första var rättigheterna som var samma som tidigare och den andra delen var skyldigheterna. Medborgarnas skyldigheter bestod i att följa lagen, försvara fosterlandet, tjäna dess institutioner och försvara äganderätten (Fazlhashemi & Friutman 1997, s.

28ff). Återigen försökte man införa de medborgerliga dygderna som hade funnits under antiken, för att försöka få trygghet i samhället. En annan stor skillnad från den tidigare förklaringen var tanken om allmänviljan som ett uttryck för medborgarnas majoritet. Men eftersom upprorstanken som medföljde med 1789 års förklaring hade misstolkats och istället gjort samhället mer osäkert, så tog man nu även bort den.

3 Den liberala medborgarskapsteorin

”Alla grundläggande samhällsliga nyttigheter - friheter och möjligheter, inkomster och egendom, förutsättningar för självkänsla - skall vara jämlikt fördelade, såvida inte en ojämlig fördelning av någon eller alla dessa nyttigheter gagnar de sämst ställda” (Kymlicka 2004, s.59). Detta är den centrala tanken i Rawls liberala jämlikhetsideal som i modern tid blivit den mest använda teori inom samhällsforskningen. Han menar att vi blir jämlika först när vi, inte utplånar olikheterna utan istället alltid ser till de sämst ställdas bästa, ojämlikhet blir på så vis bara tillåtet så länge det gynnar dem. Detta menar han skulle falla sig naturligt om alla accepterade vad han kallade ”ursprungspositionen”. Ursprungspositionen är det försociala tillstånd människan befinner sig i innan hon fått sin position i samhället. Här bestämmer hon hur hon vill att samhället ska se ut och hur det ska styras. Känner man inte till sin status i samhället, menar Rawls, så faller det sig inte annat än naturligt att man väljer ett jämlikt samhälle som behandlar alla människor med lika värde och därför lika rättigheter (Ibid. s. 62). Rawls ursprungsposition går att likna vid Hobbes och Lockes naturtillstånd. I båda tillstånden är individerna fria och jämlika. Hobbes och Locke förespråkade två olika sätt att se på de liberala fri- och rättigheterna, men tillsammans utgör de portalfiguerna för den moderna liberala teorin. Genom att studera huvuddragen i deras teorier kan man lätt se likheter med dagens teori och få en förståelse av de liberala tankegångarna.

3.1 Uppkomsten av liberalismens moderna medborgarskapsteori

De filosofer som har haft störst inflytande över liberalismens utveckling är John Locke (1632-1704) och Thomas Hobbes (1588-1679). De har stått som portalfiguerna för framväxten av individens medborgerliga rättigheter och kampen mot tyranniet (Held 2002, s.101). Med individens rättigheter menade man bara borgarklassens och medelklassens vita män. Men problematiken som liberalismen stod inför var hur man skulle kunna förena staten, som var en opersonlig, juridisk maktstruktur, med denna nya syn på medborgare med skyldigheter och fri- och rättigheter (Held 2002, s.102). Samtidigt som staten skulle ha makten och kontrollen över handeln, för att välfärden skulle tryggas, så fick den inte inkräkta på individernas frihet att konkurrera med varandra för att tillgodose deras intressen.

Hobbes reflektioner och tankar om förhållandet mellan individen och staten grundar sig i ett antagande om att människorna lever i ett slags naturtillstånd. Med detta menar han att människorna har naturliga rättigheter utanför staten att göra vad de vill och med alla medel skydda sina liv. Men denna ständiga kamp för att överleva blir alldeles för primitivt och ensam att det ter sig inte mer än naturligt att iaktta vissa regler för att trygga sitt liv och sin egendom (Held 2002, s.104). Problemet i detta resonemang, vilket Hobbes också tog upp, är hur människor ska kunna lita på varandra tillräckligt mycket för att göra avkall på ”rätten till alla ting” för att trygga freden? Hobbes tycker sig se att människor är oförmögna att tillsammans upprätta sådana regler för en tryggare vardag och menar att den bästa lösningen skulle vara att människor frivilligt lämnade över sina rättigheter till en suverän auktoritet som har makten att handla å deras vägnar (Ibid.). Hobbes politiska teori markerar inledningen till den moderna liberalismens behov av att både garantera individens frihet och ge tillräcklig makt åt staten för att upprätthålla den sociala och politiska ordningen. Man kan dock se tydliga antiliberala drag i Hobbes teori. Genom att tillämpa en allsmäktig stat där människor tjänar suveränen och inte tvärtom visar tydligt på dessa drag i resonemanget. Samtidigt så försöker han påvisa den bästa statsformen genom att hänvisa till fria och jämlika individer, vilket å andra sidan är ett starkt liberalistiskt drag (Ibid. s.105).

Locke däremot förkastade Hobbes teori om en suverän makt och menade att människor som inte kan lita på varandra inte heller skulle lägga sina liv i en allsmäktig mans händer. För Locke skulle statsmakten snarare ha en beskyddande roll, såtillvida att dennes uppgift skulle vara att försvara medborgarnas rättigheter som uttrycks i lagen (Ibid. s.106f). Dock tillämpar Locke samma utgångspunkt som Hobbes gör med ett naturtillstånd där människor från början har naturliga rättigheter. Men Locke menade att endast naturens lag och ”plikten mot Gud” begränsade människans frihet och hon skulle aldrig behöva vara beroende av någon annan människa. De naturliga rättigheterna medför att alla människor är fria och jämlika och lyder bara under de lagar naturen själv skapat. Vilka dessa är lämnas lite otydligt därhän men de fastställer de moraliska grundprinciper: Att ta hand om varandra och att inte inkräkta på varandras frihet (Ibid.). Respekten för naturlagarna skulle enligt Locke fungera som en garant till ett fredligt och stabilt samhälle. Men hur gör man med de människor som inte respekterar andras rättigheter? Lösningen som presenteras är i det närmaste likt ett representativt styrelseskick. Genom att upprätta en regering som individerna i samhället ger auktoritet till, tillvaratas deras intressen samtidigt som man får en oberoende maktkälla. Skulle inte intressena bli tillfredsställande företrädda kan folket inom staten avsätta sina ombud (Held 2002, s.107). Skapandet av ett politiskt samhälle eller regering är alltså ”ett nödvändigt ont” för att individerna ska kunna säkra sina egna intressen och tillgångar. Ett medborgarskap ger således den enskilde både antaganden och befogenheter, skyldigheter och rättigheter. Detta sammanfattar väldigt bra vad som i modern tid har präglat den liberala politiken, nämligen att staten finns till för att värna om fri- och rättigheter för medborgarna, som själva bäst kan bedöma vad som ligger i deras intresse. För att garantera

individerna i staten maximal frihet måste statens makt kontrolleras och begränsas (Held 2002, s.110).

3.2 Medborgerliga rättigheter och skyldigheter

Utvecklingen av de medborgerliga rättigheterna har gått successivt och började med de civila rättigheterna, som under 1600-talet utvidgades med de individuella rättigheterna som, åsiktsfrihet, religionsfrihet, yttrandefrihet, rätten att ingå avtal och äganderätten till privat egendom (Delanty 2002, s.38). Detta gjorde, med hjälp av en domstol som alla kunde vända sig till, att medborgarskapet kunde upprätthålla en juridisk status av rättigheter och att alla människor var ur juridisk synpunkt jämlika. Under 1800-talet aktualiserades kampen för de politiska rättigheterna. Kampen handlade om att utvidga redan existerade rättigheter till en medborgarrätt som garanterade att de politiskt förankrades i parlamentsinstitutionen (Ibid. s.39).

De sociala rättigheterna, som under det tidiga 1900-talet utvidgade statens ansvarsområde, riktade sig först och främst till de fattiga i samhället och hade inte något band till medborgarskapets rättigheter. Även om de fattiga saknade andra rättigheter, så var detta ett sätt att minimera ojämlikheter och har idag lett fram till det moderna välfärdssamhället (Ibid.). Men med den fria marknaden som modellen för det civila samhällets struktur och kultur finns det dock de teoretiker som avfärdar det liberala medborgarskapet som en ”statscentrerad strategi för social kontroll”. Dessa vänsterinriktade teoretiker menar att medborgarskapet inte alls är knutet till demokratiska värden, utan istället är det bara ett sätt för staten att utöva makt i ett segregerat klassamhälle. Rättigheterna som ska tjäna medborgarna fungerar istället som ett verktyg för att tjäna kapitalismen (Ibid. s.48). Den fria marknadens problem att tillvarata de demokratiska värdena gör sig ständigt påmind. För att teorin inte ska motsäga sig själv, krävs det att marknaden är helt fri. Detta innebär dock att all handel, även människohandel och prostitution ska vara fri. Tydligt ser man här vilka motsättningar det finns mellan de moraldemokratiska värdena och den liberala teorin. Här stöter man på samma problem som innan med att förena den liberala teorin med medborgarskapet. Om den liberala teorin inte kan upprätthålla de demokratiska rättigheterna, så är det inte en teori som är förenlig med medborgarskap och dagens allt hårdare krav på ett garanterande av demokratiska värderingar.

De politiska rättigheterna för en medborgare är: rätten att rösta i val på olika nivåer, friheten till information och friheten att bilda organisationer (Castles & Davidson 2000, s.108). Det kan te sig ganska klart om vilka som innefattas av dessa rättigheter så länge man tittar på medborgare och besökare, men långtidsboende icke medborgare vållar problem. I Sverige får långtidsboende rösta i de lokala valen men inte i riksdagsvalen. De får heller inte jobba inom polis, militär eller andra skyddstjänster, inte heller får de bli invald i riksdagen

eller möjlighet att arbeta inom EU (www.migrationsverket.se). Men principen är den samma världen över, nämligen att icke medborgare inte får chansen att påverka politiken på en högre nivå vilket gör att minoriteter hindras ifrån att integreras i samhället i den utsträckning de skulle kunna. Ett exempel på motsättningar i den liberala teorin är folkpartiets motion om automatisk utvisning av flyktingar eller asylsökande som begår ett brott i Sverige. Det är tvetydigt när ett parti som står för jämlikhet mellan människor oavsett grupp, så tydligt gör en skillnad mellan kriminella svenskar och kriminella invandrare. Vi anser att en demokratisk stat inte har rätt att diskriminera människor utifrån deras härkomst, utan istället ska alla individer dömas utifrån deras handlingar. Liberalernas flyktingpolitik finner vi så tillvida kluven. Samtidigt som de har sina grundvärden om jämlikhet i den nationella politiken, så främjas inte alls denna grundprincip i den internationella politiken, där man gör stor skillnad på "vi" och "dom". Problematiken som den liberala teorin står inför är hur den ska uppnå koherens mellan hur man behandlar sina egna medborgare och icke medborgare som är närvarande i landet (Cole 2000, s.11). Deras jämlikhetsideal måste breddas så att det går att tillämpa på alla samhällsgrupper och inte bara dem som fötts i landet.

3.3 Demokrati och medborgarskap

Vänsterorienterade kritiker har tvivlat på medborgarskapets demokratiska värden eftersom de regleras av antingen stat eller marknad. Kommunitarianerna vänder istället kritiken mot liberalerna och förespråkar istället ett aktivt och deltagande medborgarskap i det civila samhället. Radikalerna däremot vill gå ännu längre för en politisk delaktighet och talar därför om demokratiskt medborgarskap, även om man den inte erbjuder någon direkt medborgarskapsteori i sig. Den radikala demokratin var ett resultat av de nya sociala rörelsernas debatt i slutet av 1970-talet och början 1980-talet. Man efterlyste en reformering av de fastlagda ramarna för att uppnå ett mer aktivt och deltagande medborgarskap. Detta medförde ett avståndstagande mot statscentrerad demokrati för att få ner politiken på gräsrotsnivå och på så sätt åstadkomma sociala förändringar (Delanty 2002, s.70ff). Den radikala rörelsen fick vid uppkomsten en form av folksuveränitet som byggde på den gemensamma och skarpa kritiken mot staten. Genom den sociala rörelsen, snarare än genom skyldigheter, skulle medborgarskapet förenas på samhällsnivå. Genom att föra staten och staden närmare varandra, kunde också ett mer aktivt deltagande medborgarskap växa fram. Radikaldemokraternas styrka var att skapa en kollektiv identitet för ett gemensamt ändamål i det civila samhället. På så sätt gav den också en mer meningsfull dimension av medborgarskapet. Frågan om vilka som ska få ta del av medborgarskapet kvarstår, invandrare och gästarbetare är ju också en del av det civila samhället. I sann liberalistisk anda ska alla innefattas av medborgarskapet. I den moderna nationalstaten är dessa "alla" de människor som påverkas av politiken och befinner sig inom de territoriella gränserna. Den demokratiska principen om människor som moraliska jämlikar förutsätter att de som styrs av staten också ska

styra den (Fernández, 2005 s.93). Den postnationella diskussionen kräver alltså nya svar på frågan om vem som ska få innefattas av medborgarskapet eftersom den gamla territorieprincipen inte längre räcker till ur ett demokratiskt perspektiv. De nya rörelsernas sätt att framhäva demokratins centrala roll skiljer sig markant från de gamla rörelsernas, vilken ofta var raka motsatsen. Men man kan självfallet ifrågasätta de nya rörelsernas tolkning av medborgarskap, eftersom det används i form av ett kollektivt handlande men i själva verket är en individualistisk tanke (Delanty 2002 s.74f).

En form av diskursdemokrati har på senare tid vuxit fram från den radikala demokratiteorin. Den diskursiva demokratin behandlar kommunikationen som förs i den offentliga sfären och är kopplad till både staten och samhället. Det kan ses som en vidareutveckling från direkt demokratin till en allt mer institutionell inriktning. Det finns de som anser att den diskursiva demokratin är en försvagning av direktdemokratin, medan andra säger att det är den nutida utformningen av radikal demokrati (Ibid. s.77). Den diskursiva demokratin bygger på att det inte finns något enighet, vilket skiljer den från andra teorier. Kommunitarismen anser att enigheten ligger på en lokal nivå, medan liberalismen anser att den ligger i elitens händer. Den liberala modellen begränsar demokratin genom att samhället styrs av en ekonomisk elit, vilket leder till att man måste skilja på demokrati och medborgarskap. Kommunitarismen har istället en etisk-politisk syn på demokratin som gör att den förenas med medborgarskapet. Den diskursiva demokratin har som grund diskussionen mellan medborgarna, men man är självklart medveten om att visa beslut måste ha en förankring till staten. För att delta i diskussionen måste man vara medborgare, det vill säga den diskursiva demokratin exkluderar direkt icke medborgare. Det civila samhället präglas av information från både den offentliga sfären och statens domän. Den öppna debatten ställer krav på ett aktivt medborgarskap, det vill säga att invånarna är mottagliga och välinformerade (Delanty 2002, s.78ff). Folkpartiets tanke om svensktest kan vara lösningen på att folk är mottagliga, men problemet kvarstår att staten måste skapa förutsättningar för att man ska kunna informera sig. Eftersom vi idag lever i ett mångkulturellt samhälle så vore det kanske inte fel att staten gav ut information på fler språk.

4 Medborgarskap bortom nationens gränser

Såväl den klassiska som den moderna liberalfilosofin manar till och understryker det genuina värdet i jämlikhet och frihet för och mellan människor. Det är därför det ter sig motsägelsefullt att det i liberaldemokratiska stater, som Sverige, finns en sådan segregering bland människor som lever i samma land. Exkludering av minoriteter är knappast något nytt fenomen men blir aktuellt igen genom människors rörelsefrihet mellan gränserna och den pågående globaliseringen. Exkludering och inkludering av människor är också en viktig del av mångkulturalismen, som är ett resultat av människor väljer att flytta eller tvingas fly. Själva teorin om medborgarskap i sig börjar någonstans med att man gör en skillnad mellan medlemmar och utomstående. Dels så skiljs de åt genom den territoriella gränsen, men också genom en uteslutning för de utomstående att delta i politiken och samhällslivet (Cole 2000, s.8). När medborgarskap allt mer handlar om platsen du uppehåller dig på och inte om orten du föddes i, anser vi att denna segregering och orättvisa behandling inte är hållbar. Denna särbehandling av individer skapar grupper vars rättigheter inte kan godtas utifrån ett liberalt perspektiv. Skillnaden mellan medborgare och icke medborgare ligger i att medborgaren både lyder under lagen och kan stå över den och påverka den, medan utomstående bara lyder under den (Ibid. s.9).

En ökad globalisering innebär en ökad spridning av de demokratiska värdena. Detta ställer högre krav på jämlikhet mellan människor men också ett högre krav på gemensamma moraliska värderingar. De mänskliga rättigheterna kan fungera som en sådan gemensam grund som vi behöver för att utveckla ett närmare samarbete mellan länderna. Anledningen till att vi ser de mänskliga rättigheterna som den instans som kan lyckas att förena människor och stater, är på grund av dennes övernationella juridiska karaktär och dennes uppbyggnad kring moraliska principer.

4.1 Invandring och mångkulturalism

Från 1700-talet till mitten av 1900-talet då nationalstaterna formades utgjorde invandringen en viktig del av medborgarskapspolicyen. Många länder skapades nästan helt och hållet av invandrare. Det var inte ovanligt med migrationsrörelser inom och mellan länder, dessa underlättades av industrialisering, urbanisering, avkolonialisering etc. Migrationsrörelserna fick en större betydelse i Öst- och

Centraleuropa då man försökte assimilera en splittrad befolkning. I det forna Sovjetunionen utgjorde etniciteten kanske den viktigaste delen i medborgarskaps politiken (Delanty 2002, s.167f). Efter andra världskriget var det stora mängder folkförflyttningar i Europa, speciellt från mindre utvecklade områden till gamla industriländer. Den ekonomiska tillväxten krävde konsumerande arbetskraft för att uppehålla den höga välfärden och vapenindustrin som det kalla kriget efterfrågade. Länder som Tyskland och Schweiz skapade system för att kontrollera ”gästarbetarna” och förhindra att de stannade kvar i landet, men med den andra generationens invandrare sprack den tanken. Koloniala stormakter så som Storbritannien, Frankrike och Nederländerna kallade till sig arbetskraft från sina forna tillhörigheter i Afrika, Asien och Karibien. Kolonialarbetskraft garanterades medborgarskap som ett led i den ideologiska integrationen. Det förde även med sig att anhöriga sedan också erhöll medborgarskap och invandring ökade avsevärt. Arbetskraftsinvandringen reducerades något i och med oljekrisen 1973 (Castles & Davidson 2000, s. 55).

Trots att inte alla länderna gav den importerade arbetskraften fullt medborgarskap så erhöll den med tiden ett stort antal rättigheter och det skapade grunden för mångkulturalismen. Invandringen medförde att många europeiska länder blev mångkulturella under 1960- till 1980-talet, inte bara på grund av den importerade arbetskraften och avkolonialiseringen, utan också som ett resultat av en öppnare invandringspolitik. Man skulle kunna se mångkulturalismen som ett steg i att försöka skapa balans mellan exkludering och inkludering (Delanty 2002, s.168). Med nationalstaternas nya befästning efter andra världskriget utvidgades medborgarskapet, civila och politiska rättigheter övergick till sociala rättigheter. Europa hade under samma period fått fram en väl fungerande välfärdsstat med hög ekonomisk tillväxt, låg arbetslöshet, social stabilitet etc., vilket i sin tur lade grunden för mångkulturalismen. Eftersom invandrarna tog del i de nationella samhällena samtidigt som de behöll en del av sin gamla kultur, bildades det en viss tolerans för skiljaktighet (Ibid.). Det var inte bara i Europa som invandringen ägde rum, det var i stort sett alla välutvecklade länder och alla försökte på sitt sätt skapa en modell för att ett mångkulturellt samhälle skulle vara uppnåeligt. Man kan dela upp dom mångkulturella modellerna i assimilation, marginalisering och pluralism. Den första, assimilation, har man bland annat använt sig av i USA. Den är kanske egentligen inte någon direkt mångkulturell modell eftersom den gick ut på att skapa en gemensam kulturell identitet. Den andra, marginalisering, har inspirerats av franska republikanska inställningen att begränsa mångkulturalismen till den privata sfären. Den skapar heller inga möjligheter för offentligt erkännande av kulturella skillnader i det civila samhällets offentliga domän, eftersom denna antas vara jämlik. Den tredje, pluralismen, är den mest lyckade modellen och har kanske som bäst representerats i Kanada. Den ger både offentligt erkännande till olika grupper samt ger stöd åt vidbehållande av den egna kulturen och den kräver endast en minimal förpliktelse gentemot den offentliga domänens allmänna politiska kultur (Delanty 2002, s.169).

4.2 Effekterna av mångkulturalismen

Om man ser lite närmare på assimilationsmodellens misslyckande, så har den i åtminstone USA trots allt ändå öppnat vägen till en ny sorts mångkulturalism. Men beklagligtvis har det skett i form av ”getton” och en enorm exkludering. Den nya mångkulturalismen försöker likväl stärka olika gruppers kollektiva rättigheter på ett positivt sätt. Marginaliseringsmodellen har likaså konfronterats av en rad problem, i till exempel Turkiet har resultatet blivit att staten inte klarat av att hålla tillbaka det kraftfulla inflytandet som den religiösa och etniska identiteten har fått. Den pluralistiska modellen har varit mer lyckosam om man ser till den europeiska unionen. Invandrarna har i medlemsländerna kunnat gå emot den nationella regeringen och vända sig direkt till Europa domstolen och där få sina ärenden prövade. Det gör att etniska grupper kan återfå sin identitet och öka sina rättigheter, vilka inte längre enbart är kopplade till staten utan även till de mänskliga rättigheterna (Delanty 2002, s.169f). Dagens minoritet är inte längre villiga att vara tysta, man accepterar inte längre att bli exkluderad. Som medborgare vill man få sin identitet bekräftat och bli en del av det civila samhället, inte beskåda det utifrån som man gjort tidigare. Man behöver inte ha samma etniska bakgrund eller samma religion för att kunna leva tillsammans. Genom att dessa tankar blir mer accepterade så förlorar det nationella medborgarskapet sin innebörd och den nationella identiteten får ett nytt ansikte (Kymlicka 2002, s.327).

Diskursen om mångkulturalismen och medborgarskap har påverkats negativt av de nedskärningar de flesta välfärdsstater har tvingats till de senaste decennierna. Välfärdsländerna hade under efterkrigstiden erhållit en ekonomisk tillväxt och en social stabilitet som gjort den omfattande invandringen möjlig och som öppnade vägen för mångkulturalismen. Den nationalism som diskursiveras idag är ett resultat av att det sociala medborgarskapets minskande betydelse, det vill säga exkludering och inkludering är inte längre i balans (Delanty 2002, s.170f). Nationalistiska partier har under det senaste decenniet ökat sitt inflytande runt om i Europa, om vi enbart ser till våra egna val kan vi se hur partier som Sverige Demokraterna ökat sin popularitet. Men invandrarfrågorna har överlag fått en betydligt mer central roll i valkampanjen. Nationalistiska partiets framfart, tror vi, beror mer på missnöjet till de traditionella partierna än den nationella övertygelsen, vilket man kan avläsa i partiernas ständiga rasistiska förnekelse. Man påstår istället att det enbart handlar om att begränsa de offentliga nyttigheter och medborgarskapet till den infödda befolkningen. Det rör sig snarare om en ”materialistisk” nationalism än som tidigare kulturell och politisk. Välfärdsstaten står idag inför nya prövningar, arbetslöshet och fattigdom gör att man måste finna nya alternativ till den gamla invandringsmodellen. Nationalisterna vill framhäva att invandringen är en risk för vår ekonomiska trygghet och skapar på så sätt en fientlig inställning. Partierna har ju självklart en större möjlighet att komma till makten om man skapar xenofobi hos befolkningen. Ekonomiska kriser i samband med att befolkningen är mottaglig för ideologisk propaganda öppnar vägen för

extremhögern. Men det verkliga hotet mot demokrati och mångkulturellt medborgarskap uppstår när förtroendet för att de traditionella partierna försvinner, för det är då nationalister och rasister kan ta sig in i diskursen (Delanty 2002, s.170f).

Förutsättningarna som fanns i välfärdsländerna under efterkrigstiden för ett mångkulturellt medborgarskap existerar inte längre. Invandringen i världen bara tilltar samtidigt som västvärlden begränsar tillträdet. Miljontals invandrare och flyktingar befinner sig runt om i världen och innebär stora påfrestningar för nationalstaterna. Flyktingmodellerna var inte utformade för de flyktingströmmar vi står inför idag och dom ekonomiska förutsättningarna är sämre. Västvärlden står idag inför stora problem och det mångkulturella medborgarskapet står ostadigt. Välfärdsstaternas föråldrade modeller och ekonomiska brister klarar inte längre av att fånga upp alla typer av sociala problem. Mångkulturalismen har dessutom påverkats av andra och tredje generationens invandrare som inte längre känner någon samhörighet med första generationens och blir istället mer integrerade i det traditionella samhället (Delanty 2002, s.170f). Problemet med ett multipelt medborgarskap i dessa fall är att dom inte integreras fullt ut i samhället och när dom ska besöka sin ”hemländer” känner de inte längre några band.

4.3 De mänskliga rättigheterna

Individen har genom tiderna definierats som två positioner - medborgare och människa. Det har givit upphov till två föreställningar om rättigheter: medborgerliga rättigheter och mänskliga rättigheter. Skillnaden mellan de medborgerliga och mänskliga rättigheterna bekräftar och synliggör gränsen mellan den nationella och internationella rätten. Men i takt med utvecklingen mot ett globalt medborgarskap krymper även avståndet mellan medborgerliga och mänskliga rättigheter.

Medborgerliga rättigheter ägs av människor inom en viss statsgemenskap, medan de mänskliga rättigheterna åtnjuts av alla i egenskap av att vara människa. Oberoende av var du befinner dig i världen eller vilken kultur du tillhör så skyddas individen av de mänskliga rättigheterna som bygger på moraliska och intuitiva normer för vad varje individ har rätt till för att leva ett själigt liv. Men i takt med att medborgarskapsbegreppet gränser suddas ut, krävs det nya riktlinjer för vilka normer som ska gälla vid bildandet av världsmedborgaren. På så vis närmar sig de medborgerliga rättigheterna de mänskliga eftersom det krävs ett närmade mellan politiska och moraliska rättigheter för att passa på en internationell arena. Ytterst innebär det alltså att det finns en rättslig struktur som överskrider den nationella och att det finns internationella gemenskaper som i allt större utsträckning gör anspråk på medborgarens förtroende och lojalitet.

En annan samtida utveckling är ”den gryende principen” om skillnader och kollektiva rättigheter. Sammanjämkningen av rätten till jämlikhet och rätten till olikhet är en av de centrala utmaningar som mångkulturella samhällen står inför (Delanty 2002, s.118). Samtidigt som olika etniciteter möts i samhället med olika normer och värderingar ska de kunna integreras på ett sätt som accepterar deras olikheter, utan att underkupa dem, och på så vis behandla alla jämlikt. Regler och lagar är ett sätt att uppnå det, då de genom sin avpersonaliserade karaktär möjliggör en formell jämlikhetsprincip eftersom alla individer är lika inför lagen. De mänskliga rättigheterna är ett sådant juridiskt system som ger människor de rättigheter de har rätt till bara genom att vara människor. Men denna rättsliga föreställning är byggt på moraliska värderingar om vad varje man eller kvinna har rätt till för att leva ett dragligt liv. De medborgerliga rättigheterna, å andra sidan, grundar sig på en politisk och rättslig förståelse av individen (Delanty 2002, s.119). Det är alltså uppbyggnaden av dessa två rättigheter, de medborgerliga och de mänskliga, som skiljer dem åt. ”Åtskillnader mellan medborgerliga – och mänskliga rättigheter återspeglar separationen mellan politik och moral” (Ibid. s.120f). De medborgerliga rättigheterna grundar sig inte på etiska föreställningar om individen, utan en politisk föreställning om medborgaren som medlem i det civila samhället. Historiskt sätt har detta varit, som vi tidigare påpekat, en väldigt territoriell specifik enhet. Medborgarskapet hänvisar till det inre förhållandet mellan individerna och staten (Ibid. s.122).

De nuvarande mänskliga rättigheterna formades efter andra världskriget (Jacobson 1996, s.73). Dessa internationella rättigheter är skapade för att skydda människor globalt över hela världen och täcker upp det som de nationella lagarna inte innefattar. De mänskliga rättigheterna skapades som en modell för vilka staterna kunde svara till i tider med strukturella förändringar och utmaningar. Rättigheterna innefattar åsiktsfrihet, religionsfrihet, frihet att resa, kulturella rättigheter, skydd mot diskriminering, rättigheten att gifta sig och bilda familj, med flera. Detta var de politiska rättigheterna, de sociala och kulturellt betingade rättigheterna innefattar säkerhetsfrågor, levnadsstandard, jobbförhållande, med flera (Ibid. s.78). Statens lagar bestämmer individernas rättigheter inom dess territoriella område. Individen identifieras av hans eller hennes medborgarskap i ett politiskt område som förkroppsligas av staten. De mänskliga rättigheterna, å andra sidan, är universella. Det finns ingen stat som äger suveräniteten, utan individer mötts på en neutral mark där alla, oavsett kön, kultur eller religionstillhörighet har samma rätt till dessa fri- och rättigheter (Ibid. s.76).

4.4 Kosmopolitiskt medborgarskap

De klassiska liberala medborgarskapsteorierna har, trots sin betoning på individens frihet, bara behandlat medlemskap inom nationalstaten. Men hur går den liberala debatten om man flyttar den utanför en territoriell referenspunkt? Tidigare har man sett individen som medborgare inom staten, men har hon eller

han befunnits sig utanför statens gränser definieras denne efter sin nationstillhörighet (Delanty 2002, s.91). Men i vår tid när olika transnationella organisationer och unioner bildas i allt större skala, är det kanske dags att flytta medborgarskapsdebatten utanför gränserna och istället prata om ett kosmopolitiskt medborgarskap.

Kosmopolitism och rörlighet över gränserna har länge bara varit eliten och överklassen förunnat. Ett behov av att skilja sig från mängden skapade en resande elit, som i sin tur framkallade diskussionen om en kosmopolitisk medborgare. Att vara kosmopolit innebar att man kunde resa och avsäga sig någon särskild samhällstillhörighet samtidigt som man identifierade sig med världen, man hade inga band och inga lojaliteter. Men i och med allt större möjligheter till kommunikation genom media, Internet, sport och musik förenas människor över världen och detta har kommit att bli privilegier som konsumeras av både medelklass och elit. Detta gör att det första stadiet mot utvecklingen mot en kosmopolit är nära sammankopplat med individualismen och liberalismen.

Kärnpunkten i teorin om ett globalt samhälle är att identitet och kulturell framställning är gränsöverskridande. Med andra ord att man känner en samhörighet med människor utanför den egna nationen (Delanty 2002, s.103). Samma princip gäller i dagens multikulturella samhällen, men istället för att förena folkgrupper mellan staterna förenas heterogena folkgrupper inom staten. Argumentet för ett globalt medborgarskap kan således grundas på nationalitetens vikande betydelse och den kulturella pluralismens allt påtagligare verklighet. Men det är inte bara en fråga om identiteter. Globaliseringen och den snabba utvecklingen ställer också nya krav på rättigheter. Allt fler internationella frivilliga organisationer (INGO:s) växer fram för att tillvarata och sprida de ”världskulturella principerna”. Principer, definitioner och avsikter kognitivt konstruerade på liknande sätt över hela världen, så att vi förankrar samma moraliska föreställningar om rätt och fel över världen. Globalisering kan på så vis leda till större ekonomisk, kulturell och social integration som möjliggör ett globalt medborgarskap (Ibid. s.105). Det finns de som menar att bara globalisering underifrån (civila samhället) kan mobilisera transnationella demokratiska krafter som kan utmana globaliseringen ovanifrån (statsmakten). En motsatt teori grundar sig på en skiljelinje mellan globala och kosmopolitisk offentliga sfärer. Kosmopolitisk offentlig sfär skapas när två eller fler begränsade offentliga sfärer överlappar och korsar varandra. Kosmopolitismen måste grunda sig på ett samspel på lokal nivå, medan globalisering kan bero på endast en transnationell process (Delanty 2002, s.107). Dessa två teorier går isär beträffande på vilket sätt de betraktar kosmopolitiskt medborgarskap som en del av globaliseringen. Den ena teorin lutar åt en rättslig kosmopolitism med en global konstitution medan den andra förespråkar en politisk kosmopolitism, det vill säga en global demokrati som grundar sig i det civila samhället (Ibid. s.108).

En annan föreställning om kosmopolitiskt medborgarskap, har sina rötter i postkolonial teori. Till skillnad från de andra teorierna så har den ingen direkt koppling till någon politiskt eller rättsligt styrelseskick. Den tidigare föreställningen om kosmopoliten som en kringresande elit stämmer inte längre.

Istället för att innefatta eliten så behandlar det kosmopolitiska medborgarskapet invandrare eller flyktingar som av ekonomiska eller politiska skäl tvingas lämna sina hemländer (Delanty 2002, s.108f). Istället för att försöka finna argument för ett kosmopolitiskt medborgarskap i ett globalt civilt samhälle så kan man finna belägg för det i existensen av de transnationella gemenskaperna, till exempel genom företag, musik, Internet, liknade kulturella värderingar etc. Postkoloniala teoretiker argumenterar för ett synsätt där transnationella gemenskaper uppfattas ha många olika trofastheter som ofta går tillbaka på flera generationer. Deras identitet är till synes mer förhandlingsbar än majoritetskulturen, den kulturella identiteten har ofta lättare att anpassa sig (Ibid. s.109f). Företagsledare väljer ofta att etablera sig eller investera i en annan del av världen för få de bästa förutsättningarna för sitt företag, dessa strategier kan direkt kopplas till diskussionen om ett ”flexibelt medborgarskap”. Diskursen om transnationalism för kosmopolitismen närmre den kulturella pluralismen och kommittarianismen och bort ifrån liberalismens rättsliga och politiska strukturer. Kontentan i detta synsätt är att de olika nationaliteterna inte står i kontrast till kosmopolitismens universella karaktär, utan transnationalism är i sig en form av kosmopolitism. I detta fall har medborgarskapet mer att göra med uppehållsorten än med födelseorten (Ibid.).

Ytterligare en teori om kosmopolitiskt medborgarskap är postnationalism, som är en väldigt mångtydig term. I det här fallet bygger det huvudsakligen på ett erkännande av att suveräniteten är delad, att subnationella och övernationella styrningsformer har gjort omfattande inbrytningar i den nationella suveräniteten (Delanty 2002, s.111). Hela idén är utformad utifrån den konstitutionella staten som också ligger till grund för ett globalt civilt samhälle. Men det finns fortfarande en stor vikt på ett diskursivt civilt samhälle som är förankrat i den offentliga sfären. Ståndpunkten i postnationalismen är att det måste finnas en identifikation med konstitutionens normativa värden. Det krävs en internationell offentlig sfär, där den internationella rättens institutionalisering leder till att den nationella suveräniteten försvinner. Relationen mellan nation och medborgarskap är inte längre sammansvetsade som efter franska revolutionen. ”Medborgarskapet är inte förankrat i någon speciell livsform som kan identifieras med en kulturell gemenskap” (Ibid. s.112f). Det centrala i dagens medborgarskap är sambandet mellan kommunikation och lagstiftning. Gemensamt för alla dessa teoretiska perspektiv är att medborgarskapskriteriet inte längre ligger i födelseorten, utan uppehållsorten.

5 Slutsats

Det antika grekland för över 2000 år sedan grundade det som vi idag kallar medborgarskap. Vilka privilegier som gäller och vilka som innefattas har genom tiderna utvecklats, inte minst genom naturrättsfilosofernas uppfattning om människan som i ett tillstånd som fri individ. Men det var först med den franska revolutionen som det moderna medborgarskapets begrepp formades. Vi har valt att i den här uppsatsen granska begreppet ur ett liberalt perspektiv, för sedan knytta ihop dem med tankarna om ett kosmopolitiskt medborgarskap. Det centrala i såväl de moderna som de klassiska liberala tankegångarna är synen på människan som moraliskt jämlika, alla människor har på så vis samma rätt till lika fri- och rättigheter. Medborgaren har in till våra dagar varit ett juridiskt begrepp som sträcker sig inom de nationella gränserna. Genom nationella lagar och regler har denna jämlikhetsprincip upprätthållits. Men när medborgarskapsbegreppet har utvidgats så är det inte lika självklart vilka som ska räknas med i gemenskapen och vilka ska stå utanför. Medborgarskapsbegreppet har två sidor, den ena är statstillhörigheten och den andra är nationstillhörigheten. Statstillhörighet förvärfvas vanligen genom födsel och innefattar de formella skyldigheterna och rättigheterna som vi har som medlemmar i gemenskapen. Nationstillhörigheten innefattar kulturella likheter, så som språk, traditioner och seder. Det är i den gemenskapen som man finner sin identitet. Detta blir en allt mer problematisering av medborgaren eftersom rörelsefriheten och bosättning över gränserna har ökat. En grupp som kommit i kläm är det så kallade gästarbetarna som under långa tider bor i ett annat land, men inte har möjlighet att förvärva politiska rättigheter som en medborgare. Den demokratiska aspekten av detta blir ohållbar då de som påverkas av de politiska besluten inte själva har möjlighet att påverka. Här kommer de mänskliga rättigheterna in som en juridisk instans som står över de nationella. Genom att de mänskliga rättigheterna är uppbyggda av moraliska principer istället för politiska principer så anser vi att de har en större möjlighet att tillvarata de demokratiska principerna ur ett internationellt perspektiv.

Dagens invandring och mångkulturella samhällen kräver en vidare definiering av vem medborgarskapsbegreppet ska innefatta. De modeller som finns nu för ett mångkulturellt samhälle håller inte eftersom det krävs ett offentligt erkännande av olika folkgrupper. Balansen mellan ett erkännande av olikhet och ett tillvaratagande av jämlikhet är en av de centrala utmaningarna i dagens mångkulturella samhälle.

Frågan vi ställde oss i inledningen var om den liberala teorin är förenlig med medborgarskap i globaliseringens tid? Genom att ha utgått ifrån Hobbes och Lockes liberala teorier, där människan förvärvade sina rättigheter genom ett så kallat naturtillstånd, har vi dragit paralleller till Rawls modernare teori. Rawls utgår istället från en ”ursprungsposition”, där han menar att om människan inte känner till sin blivande status i samhället kommer hon att automatiskt föredra ett

styrelseskick som är demokratiskt och jämlikt. Detta för att minimera riskerna att själv födas fattig. Applicerar man detta på invandringpolitiken ska ingen människa få lida för att den fötts i ett fattigt land eller ett land som inte kan skydda sina medborgare undan daglig terror. Om nu en människas födelseort är naturens lotteri så förtjänar inte de lyckligt lottade som fötts i ett rikt land sin tur, utan ska istället utnyttja sina resurser för att hjälpa de mindre lyckligt lottade. Att resonera enligt Rawls teori är en sak om man pratar om en grupp människor eller om människor inom ett område, men det blir betydligt svårare om diskussionen gäller globalt. Att ett samhälle ska vara jämställt är de flesta överens om men kan en hel värld vara jämställd? Som världen fungerar idag så lever en del av välfärden på att andra har det sämre ställt. Forskare har till och med sagt att en jämställd värld är en omöjlighet. Kanske är det här de liberala tankegångarna brister. De går inte att tillämpa praktiskt utan stannar vid en normativ diskussion eftersom den politik man vill bedriva inom landet inte är uppnåeliga eller ens önskvärd när det gäller de internationella relationerna.

Referenser

Böcker:

Bergström, Göran – Boréus, Kristina, 2000. *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Castles, Stephen – Davidson, Alastair, 2000. *Citizenship and Migration*. Malaysia: Macmillan Press LTD.

Cole, Phillip, 2000. *Philosophies of exclusion, Liberal political theory and immigration*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Delanty, Gerard, 2002. *Medborgarskapet i globaliseringens tid*. Lund: Studentlitteratur.

Fazlhashemi, Mohammad – Fruitman, Stephen, 1997. *Medborgarskap: reflektioner kring ett problematiskt europeiskt begrepp*. Stockholm: SNS.

Fernández, Christian, 2005. *Medborgarskap efter nationalstaten? – Ett konstruktivt förslag*. Göteborg: Intellecta Docusys.

Held, David, 2002. *Demokratimodeller, Från klassisk demokrati till demokratisk autonomi* Göteborg: Daidalos AB.

Jacobson, David, 1996. *Rights across borders. Immigration and the decline of citizenship*. London: The Johns Hopkins Press Ltd.

Kymlicka, Will, 2002. *Contemporary Political Philosophy. An introduction*. Second Edition. Oxford: Oxford University Press.

Kymlicka, Will, 2004. *Modern politisk filosofi, En introduktion*. Falun: Nya Doxa.

Lundquist, Lennart, 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur.

Internet:

<http://www.migrationsverket.se>